

Forfatter: Palladius, Peder

Titel: Peder Palladius' Danske Skrifter

Citation: Palladius, Peder: "Peder Palladius' Danske Skrifter", i Palladius, Peder: *Peder Palladius' Danske Skrifter*, udg. af Lis Jacobsen , H.H. Thiele, 1911-1926, s. 237. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-palladius02val-shoot-idm139771559940928.pdf> (tilgået 27. april 2024)

Anvendt udgave: Peder Palladius' Danske Skrifter

Alle Sogneprester och Jesu Christi Kirckis Tienere udi Gothe och Eisenachs super- attendentia ønsker Justus Menius Gudtz Naade Och Fred i Christo.

Verdige/ vellærde kierre Herrer och Brødre i Christo/ Effterdi dend handell som vi pleie sedvanlige at holde hoss dend hellige daab i vore Kircker/ Bliffuer udi thenne thiidl imodstridt/ Och synderlig den Exorcismus; dett vi for ingen deell kunde gaa for offuer (att vockte Oss for alle honde store och suare forargelsser) vi mue forsuare vore Kirckers Christelige sedvanlige Brug/ Och paa dett huer Mand Kand forstaa och kiende/ at udi dend gansche handell bliffuer aff Oss intitt utilbørlig giortt/ Och att de gjøre saare ilde och vrætt som uden nød och trang schiller sig fra Oss/ och dend almindelige Tieneste/ gjøre schendelige Tuedract/ och kommer stor suar forargelsse affsted eblant dett || menige folck/ derthill ochsaa erre de Oss i det høyeste thill Besuerring/ och vore Kircker der vi tiene udi/ hooss vore modstandere i mange maade: Vill Jeg derom paa allis vore Vegne/ och paa alles vore Kirckers Vegne/ udi huilcke vi tiene/ gjøre en kortt/ klar och beskedelig undervisning/ paa dett att huer kandl see och forstaa at saadantt scheer uden vor Schyldd/ Och vi haffue ingen Behagelighedl thill saadan tuedract.

Men paa dett att mand kand vide huad Jeg meen med dend handell/ Och huad mand dermed schall forstaa/ saa meen Jeg der med slett intid andett/ end Rett lige den Viis och maade/ som vi udi vore Kircker hooss Daaben sedvanlig pleÿe att holde/ som dendl staar beskreffuen udi dend bekÿnte agenda.

Och paa dett att huer kand dend samme diss bedre forstaa/ da schall mand viide/ att udi saadane handell hoss Daaben ere fire Slags personer nerverrendis thillstede.
238

Dend første Persone er dend som skall døbis, som er || (effter sin Natur att regne) uden for dend Herris Christi Rige/ fangen udi Dieffuelens Rige och Vold/ for hues Schyldd att hand motte deraff befries Och forløssis/ Bliffuer denne Handell foretagen och giortt.

Siden er der som dend anden Person/ Dend Hellige Kircke/ formedeist nogle aff hendis troendis Lemmer/ som tager sig dett arme fangne Menniskes nød/ som døbis schall/ thill hiertte/ Och tenche att forløsse hannom aff sitt fengssell.

Thendl Tredie Persone er Fienden/ dett er/ dendl onde Aand/ der haffuer dett Menniske som døbis schall (effter dend forkrenckede Naturens maade) fangen under sinn Vold/ mood huilckenn och dend gandske handell beskicks och fulddriffuis.

Thend fierde Persone er Døberen/ udi dend Guddommelig Maiestetis sted/ formedelst huilcken denndi arme fange skall bliffue forløst/ Och anammis (aff Menighedenn) ved Daabenn thill Christi Naadis salige Rige.
||

Formedelst disse benefnde Personer bliffuer denndi handell udi Daaben udrettitt medl denne effterføllgende Skick.

Først naar Kirckenn formedelst sine Lemmer/ fører dett arme Mennische som døbis schall thill Daabenn/ da bliffuer der medl tu Ord korteligen thillkiende giffuitt/ huad der schall skee/ Och huad der bliffuer udrettitt/ som er/ att dendl som døbis schall/ bliffuer (aff Naadenn) befriett aff dieffuelenns Vold/ der hand er fangenn och bunden udi (aff Naturenn) och schall anammes i dend Herris Christi Rige och beskermellsse.

Thett første skeer medl de ord som sigts thill dend onde Aand: Far ud du urene Aandl.

Thett andett medl de Ord som sigts thill dend der døbis schall; N. Anamme dett hellige Kaarssis tegen baade paa ditt anlede och paa ditt Brÿst: saa att disse ord/ ere lige som en præ- || dickenn och Kundgiørellsse om Gudtz Dom som der holddis emod dend onde Aand/ och dend arme fange der schall forløssis aff hans Snare/ och bliffue anammett thill Gudtz Søns/ Jesu Christi Guddommelige beskøttning Och Beskermellsse. Dernest beder Kircken for dend som døbis schall/ Att Gudl 239 vilde lade hannom faa sin Naade och Velsignellsse/ som Gudl och haffuer befallitt att bede/ och thillsagt Bønhørellsse.

Och effterdi Mand kandl icke udi andenn Maade undfange Gudtz Naade/ End ved Troen: Derfor beder Kirckenn frembdelis/ att Gudl vilde opliusse dend som schall døbis/ med Troen/ formedelst sinn hellig Aand/ och forløsse hannom aff mørckhedtzenns och Vantroens Rige/ paa dett att Daabenn kunde bliffue Prafftig ved hannom/ och forarbeide dett/ thill Ijmilckett hand er indsett och || forskickett aff Gudl at anamme.

Och naar da dend hellige Kircke gjør alt dett for dett arme Mennische som døbis skall/ icke aff nogenn wuisse Vane/ Menn aldels i enn viss Tro/ paa Gudtz Befalning och foriettelsse/ saa er dett och aldels vist och intett thuill paa/ at allt dett de bede och gjøre for dett arme Menniske/ er Jo alltsammenn Behageligt/ Bønhørtht och krafftigt hoss Gudl/ dett er; Effterdi Kirckenn er viiss paa/ och ved dett y Sandhedl / att dett er dendl Allmecktige/ Guddommelige Maiestatis alvorlige Villie och mening att dett arme Menniske skall forløssis fra dieffuelens Vold/ och bliffue anammeth ind y Christi Naadis Rige thill enn evig Salighedl: huilckett dog dend onde Aandl icke gierne thilsteder/ och lader icke saadant udrettis ved nogenn enten Engeliske eller Menniskelige Creaturis formue / for dend Skýld truer || Kirckenn hannom under dendl strengiste Doms Straff/ att hand skall lade dett arme Menniske ledigtt och fritt udaff sin Vold/ och viige fra hannom/ som och denne Exorcismus eller Besuerelssis Ord liuder; Jeg Besuer dig du wrene Aand y Naffn Faders och Søns och Helligaandtz/ att du udfarer och viger fra thenne Jesu Christi tienere N.

Thenne aluorlige Befalning och trusell som skeer aff Gudtz befaling i hans Naffnn/ Och paa hans foriettelsse / Kandl dog dend onde Aandl icke foracte/ Menn maa frýckte sig der for/ forskreckis och vige/ som icke alene dett hellige Euangelii historier/ Menn ochsaa dend daglig forfaring udi dend hellige Kircke beviser.

Der effter lesis dett hellige Euangelium S. Marci/ om dem som baare de smaa Børnn thill dend Herre Christum: udi 240 huilckett Euangelio dend gandske handell som vi sedvanlige holde hoss Børnedaabenn kraffte- || ligenn och stadfestis.

Først i dett att vor Herre Christus alvorlig straffer dem/ som effter Menniskelige fornufft icke acktede wforstandige diendis Børnn att høre thill Himmerigis Rige/ for dieris Naturis Schrøbeltgheds Schýlld/ och derfor vilde driffue dennom fra Hannom.

For dett Andett/ att hand befaler mand schall lade dennom komme wforhindrede thill Hannom/ Och icke formeene dennom dett.

For dett Tredie/ Att hand thilsiger dennom; Himmerige skall høre dennom thill.

For dett Fierde/ Att hand saa Naadelige och venlig anammer dennom/ faffner dennom/ legger hender paa dennom och velsigner dennom/ vden thuill att hand vilde dermed visselige giffue thennom thillkiende/ och gjøre dennom trýgge paa/ att hand vill anamme dennom udi sinn Naadis Saligheds Rige/ Naadelig Beskerme dem formedelst sinn Almecktige Gud || dommelige haand emod all Wtýcke/ Sýnd/ død/ dieffuell och Helvede/ Och velsigne dem med sinn Hellig Aand medl evig Naade/ och medl evig Retferdighedl/ Liiff och Salighedl.

Derthill medl giffues der och en Almindelig Lerdom och underviissning for alle dem/ som formedelst dend hellige Daab/ ville komme thill dend Herris Christi Naadis Rige/ huorledis de schulle haffue och skicke sig der thill/ som er/ att de skulle lade sig hielpe derthill aff Kirckenn formedelst Guds Ord och Sacramente/ Effterdi de ere intet mindre fangne udi Dieffuelens Rige (i huor gamle/ vise och lerde de kunde verre) end de smaa diendis Børn/ Ja/ saa megitt mere som de formaa for Verden aff Naturlig Krafft/ end de smaa Børn/ saa meget diss veldeligere och sterckere raader och Regierer Satans Rige formedelst Sýnden i dennom och offuer dennom. For dend Skýlld er dett dennom y alle maade wmueligt || att komme thill Naadenns Rige/ udenn saa er at de omvende sig och lade Gudl dend Helligaandl arbeide och handle i dennom formedelst Ord och sacramente ligerviiss som udi de smaa Børnn/ som 241 dend Herre Christus siger: Huo som icke anammer Gudtz Rige/ som it lidet Barn/ hand skall icke komme derind.

Naar Kirckenn Bliffuer saa megitt vnderviist/ Att hunn veed der kand ingenn komme thill Salighedtzens Rige formedelst sin egen Krafft/ forstand/ Viissdom/ fortieniste och Verdighed/ Menn at alle de som ville der thill komme/ de skulle føris der thill y alle maade/ ligesom de vforstandige diendis Børn udi Kircken/ aff Gudl dend Helligaand/ formedelst Gudtz Ord och Sacramente/ och sønderlig formedelst dett Vandbad udi ordett/ dett er/ formedelst dend hellige Daab/ och fødís paa Ný.

Dernest kalder Kirckenn paa Gudl medl dendl Bønn/ som hun haffuer lertt aff Christo sellff/ och | beder att hand vilde formeere sit Rige/ och sinn Villie udi denne som skall døbis forskaffe thill sit naffns ære och Helliggiørelsse/ paa det hand kunde bliffue hans rette sande Barn/ som kunde bede och haabis aff hannom alene altid udi en rett tro/ allehaande gott/ timelig och evig/ och forløssning aff allt Onntt.

Och dette alltsammen som her thill er opregnett/ gjør dend hellige Kircke for hannom som schall døbis/ paa det hand skall bliffue hiulpen fra dieffuelens Vold thill dend Herris Christi Naadis Rige formedelst Daaben.

Naar Kirckenn saa haffuer giortt och fuldkommet sit udi dendhandell hoss Daaben paa Gudtz befaling och foriettelsse/ saa gjør och da dend som døbis/ sitt der till/ som er/ At hand forsager dieffuelen/ vnder huis Vold hand haffuer herthill (aff Naturen) verrit fangen/ och bliffuer Nu frii/ Och der effter bekiender hand Aabenbarlig sin Tro paa Gud Fader/ och Søn och Hellig Aand/ formedelst Fadderne/ Och da till en Bekiendelse och sand tegen der paa/ att hand er aff dend allmechtige Guddommelige Maiestett sandelig forløst aff dieffue- || lens fordømmelige Rige/ och anammeth thill Naadens och Salighedens Rige/ begierer

dend hellige Daabis sacramente.

Da bliffuer paa det sidste Daaben giffuen hannom/ som hand haffuer ombedet aff dend forskickede Tienere udi Gud Faders och Søns och Helligaandt Naffn och befalling/ effter 242 dend Guddommelig Indsettelse och Skick/ och dermed bliffuer saa dend gandske handell endelige fuldkommen och besluttett.

Thi allt dett som dend hellige Kircke paa dett arme Menniskes Vegne / disligiste end ochsaa hand sellff som døbis / haffuer beditt/ som er att Gud villde forløsse hannom aff dieffuelens Rige/ forlade hannom alle sine Syster/ hielpe hannom aff Vantroens Mørck thill det sande Troens och Bekiendelsens Liwss/ giffue Hannom Retferdighed/ evig Liiff och Salighed/ etc: Saadant alltsamen (siger Jeg) lader Gud thilsige dett Menhiske som døbis/ udi sitt Naffn/ formedelst Daaben/ Ja/ icke alene thilsige/ men och sandelige giffue och skencke.

Thi at Døberen siger thill dett arme Menniske; Jeg døber Dig i naffn Faders och Søns och Helligaandt/ dett || haffuer ingen Anden mening/ end denne: Jeg beviser Dig med denne Daab udaff dend almechtige och Evige Guddommelige Maiestet Gudl Faders och Søns och Helligaandt befalling/ udi hans Sted/ och paa hans Vegne/ Att du est Nu forløst fra all Systerens/ dødens och dieffuelens Vold thill Evig tud/ och anammett udi Naadens och Salighedtzens Rige/ och skall verre en Rett sand Arvinge derthill.

Och aff allt dette er dett aabenbare nock/ at dend gandske handell ud igiennem rimer sig aldels y alle Stykke med Daabsens sacramentis Indsettelse/ Krafft/ tidrettelse eller rette Brug. Thi Kirckenn beder Jo eller gjør for det arme Menniske och imod dieffuelen intid andett/ end lige det samme/ for hues Gud haffuer Indsatt Daaben/ och dett som hand haffuer loffuett att giffue formedeist daaben/ huilcket och Kircken sellff haffuer thiliforne undfangit formedelst Daabenn.

In summa/ denne handell ligner sig med Daaben y alle maade/ saa at dend handell intet andet beder eller søger end dette samme/ Som Daaben giffuer eller udretter/ ligesom och tuertt om igien; Daaben intet andet giffuer || och udretter/ end dett som udi dend handell bedis och søgis/ saa at huilcken som vill straffe eller forkaste noget aff denne handell/ dend samme maa och tillige straffe och forkaste Daaben/ Effterdi denne handell er intet andett/ end dend rette form och Maade 243 effter huilcken mand kand nyde och bruge Daabenn thill Salighedl.

Deraff kand nu huer forstandig Christen forstaa och dømmel/ huad det er for Aander/ som stride imod denne handell/ at det er lige dend aand (och ingen andenn) som strider imod Daaben i sig sellff. Thi effterdi denne handell anseer intet andett/ och haffuer intet att omgais eller skaffe medl andett/ end allene med dett for hues Daaben er indsett aff Gudl/ och som udi Kircken giffuis och brugis/ saa kand det aldrig feile/ dett maa verre ickon en Aand/ som imodstrider och bespotter baade/ Daabenn och denne handell.

Men om dett haffde sig saa/ att denne handell icke vare lige medl Daabenn/ Men at daaben vanbrugedis der mett imod dend Herris Christi Indskickelse och befalling/ da straffedis bett thilbørlig/ och der torde || eller kunde ingen sige/ huo som straffede saadan Vanbrug/ at hand thillige dermedl haffde straffitt och bespaattid dend hellige Daab: Ligesom ingen kand i Sandhedl sige/ att vi laste dend Hellige Nadueris sacramente/ naar vi med Gudtz ord straffe och fordømme dend gruelige Vanbrug som Papister der medl bedriffuer i mange maade/ effterdi saadan Vanbrug er ret tuert imod dend Herris Christt indskickelse/ och dend endelige nytte och brug/ for hues sacramentet er indset aff dend Herre Christo. Men effterdi der gjøris vdi vor sedvanlige handell ved Daaben slet inted som er dend Herris Christi Befalning och Indskickelse emod/ men det som er i alle Stykke lige dermed/ saa er det och icke mueligt at det kand verre en god reen Aand der straffer och laster saadan handell.

I Sandhed effterad Jeg Nu udi try och tive Aar haffuer megitt hafft at feckte med hannom/ da haffuer Jeg lært nogit at Biende hannom/ Och er nu det dend anden gong/ der hand haffuer begynt at gjøre Mig møie udi mit befaledede Sognepræstis Embede/ Och at komme Spliid aff stedl iblant mine kierre Brødre och medtienere/ Tuedract udi vor Kircke skick/ och stor skadelig forargelse eblant dett || menige enfoldige folck/ endog hand begynte det første gong megitt groffuere/ end hand gjør Nu.

244

Thi dend første gong greb hand ickon fat paa disse tu Støcke/ først/ at hand gaff fore: Endog de vnge Børn vel førde med sig udi dend naturlige legomlige fødtzell thill dette Liiff/ dend oprindelige Syster/ dog alligevell haffde de ingen Giernings Syster sellffuer/ effterdi de for dieris Naturlige Affmeckthedsz Skylld kunde huercken gjøre ont eller gott.

Dernest vilde hand icke at de unge Børn schulde sigts fangne under dieffuelens Vold: derfor schulle Mand aldels bortkaste och udlycke fra denne handell disse Ord: Far ud du ærene Aand etc. [...] Desligiste schulle Mand och icke heller bede for de unge Børn dieris Systers forladeisse huilcke de sellff haffde giortt etc.

Men effterdi adt Munden bleff dend thid thilstoppett paa dend onde Aand medl Gudtz ord/ och hand bleff der udi offuervunden/ Først/ at alle de som ere uden for dend Herris Christi Rige/ de ere visselige fangne vnder dieffuelens Vold Och macktt. Dernest/ at dend oprindelige Syster udi Naturen er icke saadan en ting

som ligger ickon stille och || huiler/ Men megit mere at hun stedtze teer och øffuer sig udi och med Naturen/ effterdi det er icke aleniste en fremmit tilregnet Schyld/ Men och saadan en forgifft der haffuer indtaget och igiennem gaait Naturen/ med alle sine Kraffter der daglig opvoxer och forøges udi och med Naturen/ theer sig der udi/ ligger och huiler aldrig stille/ Men driffuer Naturen stedtze emod Gudl thill det onde/ saa/ at lige som ingen giernings Syndl kand verre eller skee uden hun kommer aff dend oprindelige Syndl: Saa er och dend oprindelige Syndl udi intit leffuende Menniskis Nature/ at hun ey derudi er Aarsage thill Giernings Syndl/ som S. Augustinus kraffeligen och vell haffuer skreffuett/ och anden stedtz end ochsaa aff vore er nock Vndervisning giffuen der om.

Saa lader nu dend fule Aand dette aitsamen paa denne tiid staa/ och lader som hand haffde slett glemt dett/ eller icke haffde verret der hoss/ der saadan Suermeri er bleffuen frembsett: Begynder Nu och er klaag och leder i sin Grammatica/ kiffuer och tretter offuer det Ord Exorcismus/ och giffuer for/ at dette ord Besuere/ er saadant itt ordl/ huilket mand udi 245 dend handell hoss Daaben kand inge- || lunde bruge uden Syndl och med en god Samvittighedl. Desligifte er det ey heller rett/ Men er en hÿckleri och itt Stÿcke aff dend Phariseische Surdeÿ/ at Mand bruger Korsens tegen der hoss.

Och dend lede slemme Aand udretter alligevell saa megit der medl/ at hand opvecker en farlig tuedract udi Kirckens thieniste/ Spliid och Wenighedl iblant Tienerne/ och stoor suar forargelsse blant det menige folk/ nar dend ene udlucker slet och aldelis denne Besuerelsse udi denne handell/ dend anden forvender ordene derudi effter sit gode tÿcke/ Dend tredie raaber obenbarlige der imod aff Prædicke stolen/ lafter och spotter dett/ huilket to icke bør att lidis/ ey heller att thilstedis dend onde Aand/ Men fast heller at affverries.

Skulde der icke allene udi dend Besuerelsse/ Men ochsaa udi dend gandsche handell verre megit uret och straffeligt/ da skall det enten verre straffeligt udi gierningen/ eller udi ordene. Men nu er der intit aff dem: Thi ligesom der er tntit udi dend gandske handels gierning som er imod eller ulige med Daabens rette Brug/ saa finder Mand och visselige icke it Ord der udi/ som er ulige eller imod denne handels gierning/ Men ligesom denne handell er i det allerbeste || allevegne lige med Daaben: saa lignes och alle Ord med denne handell/ och de gierninger som mand haffuer med att fare udi denne handell/ som thilforne udi almindelighed om denne handell er thilkiendegiffuett/ Och hereffter med Gudtz hielp ydermere schall med gode faste Vidnisbyrd Bevises om denne Besuærelsse/ paa huilcken denne wrene Aand vilde gierne huesse sitt neb.

Der forvendis aff dennom som strider mod denne besuerrelse paa Ordenis Vegne/ mange/ Men iblant alle ickon to Aarsager/ huilcke (som dennom tyckis) haffue it føÿe Schin och anseelsse.

Dend ene er denne/ at de sige/ det ord Besuere/ heder och er saa megit/ som Ereffue en Ed aff en anden/ thage en Eed/ eller mane En paa en Eed; der aff argumentere de saa:

Huo som besuer dieffuelen/ hand kreffuer och tager en Eed aff hannom/ eller maner hannom paa Eed/ ligesom hand vaar 246 from/ at hand skulde holde dend Eed: der dendl Herre Christus dog kalder ham en Løgnere/ Johan. 8. Men effterdi mand schall icke ackte dieffuelen saa from/ at hand skøtter om nogen Eed/ eller holder hinde: derfor schall mand icke befuerre hannom. ||

Dend anden Aarsage er denne/ at de sige: Mand finder ingenftedtÿ Sfrifften at Propheterne/ dend Herre Christus eller Apostlerne haffuer Nogen tiid brugit dette Ord/ Besuere/ naar de haffue uddreffuitt dieffuelskab/ eller befalet at bruge det samme. Derfor ville eller kunde de icke bruge det udi dend handel hoss Daaben.

Saa langt som dette ord/ Besuerelsse med sin Betÿdelsse er anrørende/ at Mand dog alligevell skall see/ at det findis dog undertiden ÿ Skrifften/ som de mener at det heder saa megit/ som at tage en Eed aff en anden/ da føre de nogle ordsprog aff Skrifften/ medl huilcke de beviser saadant/ som er

Først aff det 2. Reg. 11. der som saa staa: I dette 7. aar sende Joiada hen/ och tog de øffuerste offuer hundrede med høffuidtmend och drabantere/ och lod dem komme thill sig ÿ Herrens huuss/ och gjorde it forbond med dennom/ och thog en Eed aff dem ÿ Herrens huuss/ och viisde dennom Kongens Sønn etc.

For det anditt/ staa Nehem. 13. Jeg saa och samme thiid att Jøderne toge Hustruer aff Ammon/ Asdod och Moab/ och dieris Børn taledede halffdelen Asdodiske/ och kunde icke tale || Jødiske/ Men effter huert folckis tale/ och Jeg straffede och bandede dem och slog nogle Mend/ och røffuet dem och tog en Eed aff dennom etc.

Derthill ville vi nu suare och sige saa: Det er sant/ der findis udi dend Hellige Skrifft/ och sÿnderlig udi det Ebreiske Sprog/ it ord Hisbia/ huilcket haffuer sammestedi dend merckelsse och forstand/ at det heder saa megit som at tage en Eed aff en anden/ som det sÿnis udi de to forskreffne Steder 2. Reg. 11. och Nehem. 13.

Men de samme som stride mod denne Besuerelsse/ och ville hielpe sig med denne udtÿdelsse/ maa dog tuert imod 247 dette bekiende/ at dette samme Ord/ som 2. Reg. 11. och Nehem. 13. saa megit heder/ som

tage en Eed aff en anden/ eller lade en anden suerre sig/ findis ochsaa andenstedtz y Skrifften/ huor det icke mercker at tage en Eed aff en anden/ eller lade en anden suerre sig/ Men at befale en nogit under Gudtz dom eller straffis itndsigelssse/ eller at forfærde nogen med dend Guddommelige Maiestetz dom och straff/ som/

Først i det 1. Sam. 14/ huor saa staar: Och der Israels Mend vaare trette samme dag/ da besuor Saul folckitt och sagde: Forbandit verre huer Mand som eder nogit inden || afften/ at Jeg kand heffne Mig paa mine fiender etc. & pavllo post: Och der folckit kom hen imod Skouffuen/ see da flød hinniget/ Men ingen Mand baar det samme med haanden thill sin Mund/ thi folckit frýctede for dend Eed.

For det andit staar der Num. 5. saaledis: Och Præsten skal haffue beeskt forbandit Vand i sin haand/ och besuere Quinden och sige thill hinde/ Haffuer ingen Mand liggitt hoss Dig? Da skall det beske forbandede Vand intid skade Dig/ Men om du est løben fra din mand/ da skall Præsten besuere Quinden med saadan en bande/ och sige thill hende: Herren sette dig thill en bande och en Eed iblant dit folck/ att Herren lader dine Lender forsuindis bortt/ och din Bug opheffuis [...] och dit Liff forsuindis.

Merck her udaff to Ting/ først att det ord som heder paa Ebreisk Hisbia/ haffuer tuende merfelsser: Først heder dett at tage en Eed/ som thilforne er beviist af 2. Reg. 11 och Nehem. 13. cap. For dett anditt/ heder det och att besuere/ som dett och findis to gonge Numer. 5. med dend samme forstand och merckelssse.

For dett anditt schall du och dette mercke/ att Besuere/ || er langt en anden ting/ end at tage en Eed aff en Andenn. Thi huo som gjør eller suer en Anden en Eed/ hand forplickter sig dermed/ att hand vill visselig/ trolig/ Erlig och stadelig holde dett samme som hand thilsiger och bevilger. Men huo som besuer en anden/ hand legger hannom nogit paa/ biuder hannom/ kreffuer aff hannom att hand schall gjøre nogitt/ 248 eller hand schall vare sig for en stor Straff derfor. Och for dend Sags Schýlld haffuer och denne æreverdige och høylerbe Mand D. Martinus Luther med salig ihukommelssse/ icke allestedtz lige Eens udlagt dette Ord Hisbia/ udi de forskreffne steder/ Men haffuer hulditt forskiell med sin udleggelsse/ En Stedl haffuer hand udlagt dett/ att tage en Eed/ Och en anden Stedl att Besuere/ [...] der dend hellige Skriff i huer Stedl omtaler. Thi der Præsten Joiada vilde aabenbare och frembsette dend kongelige arffuing Joas for de øffuerste vdi Landitt/ (huilcken hans Daatter haffde hemmelig skiulltt och opføsl/ dend thid Athalia omkom ellers all kongelige Sæd/ och udslatte i grund dend gandske Salomons Sleckt) vaar dett fornøden/ paa dett att dette || kongelige unge blod/ icke skulde ochsaa herefter antwordis dend grumme børns Morderindne Athalia udi hender och bliffue offrit paa Slacktebenck mett/ att hand saadant thilforne forvarede och trýg gjorde/ I saa maade att hand gjorde itt forbund med de veldige/ och dend ýpperste Statt udi Kongerigit/ och loed suere hannom/ att de vilde Anamme och bekiende dend unge Konning for dieris Herre/ huilckenn hand skulde skicke for dem.

Ligesom och Nehem. 13. dend thiid der bleff befalett Jøderne att de schulde ingen hednisk udlendige Mandl giffue dieris døttre/ och att de schulde sellff ingen udlendiske hedenske Quinder rage/ lod hand dem och suerre sig/ och tog een Eed aff dennom at de vilde saadant trolige gjøre och holde.

Her seer och forstaar huermand at Sagens Leilighedl och Skickelssse udi begge historier kand intit anditt lide/ endl att dette ord Hisbia skall saa forstaats och udleggis/ att dett heder och er saa megitt/ som at tage en Eed/ eller at lade Sagenn stadfeste med en Eed.

Menn Numer. 5. er dett alk en anden handell/ dett haffuer och en anden mening/ thi der forplickter ingen per- || soon sig med dend anden/ huad de skulde gjøre eller holde/ Men dett bliffuer alene forsagt dend quinde/ som er bleffuen mistenckt for sin eckte Mandl om lønligt hoor aff Gudtz befalning/ huoriedis dend Herre Gud vilde lade giffue thilkiende for all 249 Verden/ Och straffe hendis Sýnd (om hun vaar schýlldig) formedelst sin vnderlige och forfærdelige dom/ mett det forbandede Beske Vand: Och tuert om igien (om hun vaar wschýldig) huorledts hand vilde och Aabenbare hendis uskyldighed/ och føre hende aff dend wtilbørlige Mistancke/ icke alene hoss hendis Eckte Mand/ Men ochsaa hos all Verden.

Der seer och forstaar huer Mand ochsaa/ at dett er umueligt at mand vdi denne Stedl/ som det ord Besuere staar/ schall kunde lide dend forstand eller Mening/ at dett schulde verre saa megitt som att tage en Eed/ effterdi Skrifften sellff vdi dendl Stedl setter och forskriffuer klarlige dend Besluerelssis form och maade/ huorledis Præsten skulde besuere Quinden/ icke saa at handl schulde legge hende en Eed paa/ med huilcken hun schulde purgere och rensse sig aff thendle Mistancke/ Men att || hand skulde holde dend forbandelssse och Gudtz doms Straff fore/ true hende dermed/ forfærde hende/ och sige: Herren sette dig thill en bande och Eed iblant dit folck/ Att Herren lader dine Lender forsuindis och din bug ophæffuis c. Disse Ord ere en form och maade/ med huilcke Præsten schulde besuere dend mistenckte Quinde/ och huer mand kand lettelige forstaa/ at saadant er to ingen form eller maade thill nogen Eed.

Ligesaa haffuer och Saul besuorit folckitt/ icke att hand haffuer tagitt nogenn Eed aff dennom/ och haffuer ladett dennom suerre sig/ att ingen aff dennom skulde æde nogitt dend bag: Men saa haffuer hand besuorett dennom/ Att hand haffuer allvorlig befalitt dennom och truet dennom/ att ingen aff bennom schulde æde nogitt/ saa frembt som de vilde vndflý dend forfærdelige bande/ med huilcken hand forbandede dennom: Och Skrifften setter ochsaa udi denne samme Sted udtrøct och klarligen/ med huilcke Ord och udi

hues maade hand haffuer besuoret folckett/ som er med disse ord: Forbandet verre huer || Mand som æder nogit indthill afften: huilcke Ord ere visselige ochsaa ingen form eller maade thill nogen Eed/ som folcket haffuer suorett/ men [...] om dend Eed der Konning Saul haffuer suoritt/ som er/ att hand vilde straffe alle dennom 250 paa Liffvett/ som icke hulde hans Befalning: som dett skeer och y denne dag/ naar store veldige Herrer befale och skicke nogett alvorligt/ att de suere der thill mett/ ved dieris førstelige ære eller Verdighed/ ved dieris kongelige eller keyserlige Krone/ att de ville holde hartt ved saadan dieris Befalning/ och lade ingen verre ustraffett/ som der imod brÿde.

Thette bliffuer och meer Aabenbare der aff, att Saul vilde sla sin Søn Jonathan ihuell for saadan Eeds Schÿld/ huilcken icke folcket/ men Konning Saul sellff haffde suoritt: Thi Jonathan haffde io for sin persoon ingen Eed suorett/ med huilckenn band kunde forkaste och foruircke sitt Liiff: Icke kunde heller folckens Eed/ om dett end haffde gjort nogen/ huilket dog icke skede/ binde eller schÿldiggjøre hannom. Men dend Eed/ for hues Schÿld Saul vilde sla Jonathan ihuell/ vaar denne/ der Saul sellff haffde suorett. Derfor er dett o- || benbare noch aff thenne ene Historie/ huad forskiell der er imellom at tage en Eed/ och att Besuere.

Nicolaus Lÿra beviser och/ att Besuere er en anden Ting/ end at tage en Eed aff en anden: Thi hand siger att de Hebreer haffue hafft saadan en Seed/ at besuere hin anden/ som dend Præst Eli besuor dend unge dreng Samuel/ att hand schulde giffue hannom thill kende/ huad Gud haffde obenbaritt hannom/ der hand sagde: Gud gjøre dig det och dett etc. I. Samuel. 3. Saa haffuer och S. Poffuell brugett dett ord Besuere I. Thess. ult. der hand saa skriffuer: Jeg besuer Eder ved Herren/ att I lade alle Brøderne læse denne Epistell. Huilcket kand io icke forstaas/ att hand kreffuer en Eed aff dennom/ eller maner dennom paa en Eed/ Men att hand haffuer alvorlig befalitt dennom/ saa framt som Herrens naade vaar dennom kier/ at de schulde lade lese hans Epistel for alle Brøderne/ som ochsaa alle omstaaende Vilckor och Leÿlighedl udi denne tale udviser/ och Ordene kunde ey heller lide nogen anden forstandl.

Efter att vi haffue nu nock forklaritt och beviist/ først || att det Ord/ der sommesteds i dend Hellige Skrifftheder att tage en Eed/ det heder en anden Stedl att Besuere. For det 251 andett/ att det er en anden Ting att tage en Eed aff nogen/ end att Besuere.

Saa sige vi nu frembdelis/ som och thilforne er omtalit/ der vi kortelige forklarede dend handell hoss Daaben/ att Kircken udi dend Exorcismo hoss Daaben/ kreffuer ingen Eed aff dieffuelen/ ey heller maner Hannom paa nogen Eed; ligesom dend der vell kiender hannom/ och haffuer vell lærtt aff sin Herre Jesu Christo/ Ja haffuer och sellff i mange maade forfaritt at dieffuelen er en Løgnere/ der ackter ingen Eed.

Huad gjør hun da? Och huad meen hun/ naar hun siger thill dieffuelen/ Jeg besuer dig? Suar: Hun biuder dend wrene Aand med dend Guddommelige Maiestetis doms och Krafftis alvorlige och forfærdelige trusell/ at hand schall viige fra det arme Menniske som døbis/ och at hand schall icke forhindre dend Helligaandtzi gierning/ som der udi Daaben schall udrettis udi dend som skall døbis. Dette alene/ och slet intit andet vill och meen dend Hellige Kircke/ naar hun siger/ Jeg Besuer dig du wrene Aand i || naffn Faders och Søns och Hellig Aandtzi at du udfar och viger fra denne Jesu Christi Tienere N.

Och att dette saa er sant/ att Kircken med de Exorcismi ord kreffwer ingen Eed aff dieffuelen/ men biuder hannom ickon med Gudtz doms trusell/ at hand schall vige aff det Menniske/ och giffue dend Hellig Aand Rom/ saadant beviser alle Kirckens Lærefædre gamle och nÿ/ meere end udi disse tretten hundritt Aar.

Thi saa siger Cÿprianus (som leffuede efter dend Herris Christi fødzei 250 Aar) och/ at denne Exorcismus hoss Daaben hafde alligevell icke nÿlige begÿnt udi hans tiid/ men haffde verritt thilfor udi øffuelsse och brug for hannom: Satan blef pint formedelst dend Mennischelige Røst eller Besuerrelssis ord/ udaff Guddommelig Krafft/ och om hand vell ellers thilsiger/ at hand vill viige fra Gudfrÿcktige Menniske/ och hand dette alligevell icke gjør/ Men liuffuer och skuffer/ lige som Pharao/ dog skulde vi dett viide och stadelige tro/ naar det kommer thill det salige Daabssens Vand/ at dieffuelen da sandelige 252 senckis och druckner/ och dett Gudtz Menniske bliffuer sandelige forløst fra hannom formedelst Gudtz Naade. ||

Dette er io itt klartt obenbare Vidnisbÿrd/ at det haffuer udi lang thiid verret sedvanligt udi Kircken att Besuere dieffuelen/ Och att dend besuerrelsse hoss Daaben haffuer verritt dend allervisseste och krafftigste.

Saa siger och S. Avgustinus in lib. de sÿmolo: dieffuelens Vold bliffuer formedelst dend besuerrelsse hoss Daaben bortdreffuen fra de vnge Børn/ huilcket Vidnisbÿrd Petrus Lombardus ochsaa frembfører.

Item C. D. lib. 10. cap. 22. de ret gudelige Gudtz menniske uddriffue dend onde Aandtzi mackt (som er en fiende med Gudelighed) formedelst besuerelssse. Saa siger ochsaa Rabanus de institut Clericor: lib. I c. 27. Dieffuelen bliffuer hooss Daaben besuoren/ paa dett/ hand skall bekiende sin ondskab/ forskreckis for dend retferdige och strenge Gudtz dom/ frøcte sig och vige.

Vdi denne meening haffuer och Petrus Lombardus veritt/ som mand maa see tidi hans sententiis lib. 4. distinct. 6. Och hooss alle dennom som der offuer haffuer skreffuitt. Thi endog de offuer denne Exorcismo disputere och spørge om mange honde och underlige ting/ som er/ om de Besuerelssis ord erre saa stercke och mecktige aff dieris egen Natur och Kraft/ att || dieffuelen maa viige for dennom? Eller om hand alene

uddruffuis formedelst Guddommelige Krafft; med hues flere slige Spørsmåall der ere: Saa ere de dog alle sammen der udi eens/ at dend Besuerrelsse er thilskickett/ och schall derfaare holdis hoss Daaben/ att Dieffuelen schall der vid uddruffuis udi dend Guddommelige Maiestetis Naffn/ Och der ere visselige ingen aff dennom alle/ der haffuer nogen tiid i saa maade forstaait eller anseet denne Besuerrelsse/ at mand der med schulde kreffue en Eed aff dieffuelen/ eller mane hannom paa nogen Eed.

Och hermed er trolige nock beviist/ at Kircken haffuer brugit dette ord (Besuere) imod dieffuelen udi dend handell hoss Daaben i disse tretten hundrit Aar/ och uden tuill langt thilforne med dend meening och i dend forstand/ at det heder 253 och er saa megit som/ alvorligen och med en forfærdelige trusell biude och befale/ som och dend Hellig Aand sellff bruger dett i lige saadan forstand och udtydelsse/ udi dend Hellige Skriff/ som thilforne noch er beviist.

Och dend Cavillatio gjør her slett intet/ der nogen vill sige/ naar Scholastici tale om Exorcismo/ da meene de icke de ord/ Jeg besuer dig etc: Men de ord som thilforne och strax i begyndelssen aff dend handell bliffue sagde: Far || ud du wreene Aand etc: Thi de samme ord heder och ere icke Exorcismus eller Besuerrelsse/ effterdi udi dennom tenckis icke paa nogen besuerrelsse. Men de ord heder och ere Exorcismus/ der siger: Jeg besuer dig du wreene Aand etc. Och derfor hede de Exorcismus/ at det ord Besuere neffnis och brugis der udi/ och er det første ord/ der Exorcismus begyndis medl.

Ligesom mand ellers pleÿer att neffne mange hellige Psalmer/ Skriff och Bønner/ aff det første Ord/ der de begyndis mett/ som mand kalder Jomfru Mariæ loffsang: Magnificat Simeonis loffsang; Nunc dimittis. och Zachariæ loffsang/ Benedictus/ aleniste for dend Schÿlld/ at huer aff dem begyndis medl det samme Ord.

Och hermett haabis Jeg/ at der skall noch verre suaritt thill det første Argumente/ som kand findis om det Ordtz Besuerrelssis/ udtydelsse/ och saa megit Beviist/ at huer som forstand haffuer/ maa forstaa och bekiende:

Først at de gjøre Kircken stor Vold och Wret/ som giffue hinde Schÿld/ och legger hinde det thill/ ligesom hun udi Exorcismo skulde kreffue en Eed aff dieffuelen/ och skulde dermed legge hannom det thill/ ligesom hand vaare saa from/ att hand skulde holde dend Eed/ der dog dend Herre Christus kalder hannom en Løgnere. ||

For det andit at de ochsaa gjøre Wrett/ och sÿnde suarlige/ som for saadanne opdickte och falske orsager Skÿld forkaste Exorcismum/ och udlucke hinde udi dieris Kircker hooss Daaben/ der som hun sedvanlig aff gammell thiid Christelig holdenn er/ udaff dieris egen fordistelsse: Mett huilcket de opvecke Splid iblant Kircke Tienere/ skadelig Wenighed udi de 254 sedvanltge Kircke skick/ och udi dend gandske Kircke/ iblant dett Enfoldige folck stor suar forargelsse/ Vee dennom! Fremdelis ville vi och suare thill det andit argumente udi huilcket de giffue fore/ at der haffue huercken Propheterne/ eÿ heller dend Herre Christus eller Apostlerne brugit dette ord Besuerre/ naar de haffue uddreffuit dieffuelskab/ eÿ heller nogen stedtz befalet/ at mand skulde bruge saadant it ord; derfor kunde de icke/ eller ville/ Bruge dett.

Her thill suarer Jeg nu saa/ det kand vell skeep/ at Skriffen ingen sted giffuer thilkiende at Propheterne/ dend Herre Christus och Apostlerne haffue brugit dette ord Besuerre/ thill at uddriffue dieffuelskab/ eller haffue befalet at bruge dett. Men der imod maa mand ochsaa lade det vere sant/ at Skriften och ingenstedtz giffuer thilkiende at Propheterne/ dend Herre Christus och Apostlerne haffue slet intid nogen Tiid brugit saadant it Ord/ eller haffue forbødit at bruge det samme: || Dette siger Jeg/ er io ochsaa vist/ och ingen kand sige der imod. Thi effterdi Skriffen vidner/ at dend Herre Christus/ naar hand uddreff dieffuelskab (at Jeg intit skal tale om Propheterne och Apostlerne) haffuer icke allevegne Eens maade och form/ baade mett ord och facter/ Men haffuer talit stundom disse/ stundom andre Ord mod dieffuelen: undertiden ochsaa slett intid/ der Skriffen kand omtale/ huo vill da eller kand beviisse/ at hand schulde aldrig nogen tiid haffue brugit dette ord Besuerre udi dieffuelens uddriffuelssse/ men skÿedt dett samme allevegne.

Der staa skreffuitt Matth. 12. Marc. 3. och Luc. 11. att handl haffuer uddreffuitt dieffuelskab/ Men der talis intid om/ med huad ord det er skeedt. Naar dend ene vilde nu haardelige stride och sige/ at dend Herre Christus haffuer brugit det ord Besuerre der thill/ Men en anden vilde necte dett och sige der imod/ huorledis skulde de baade staa thill att adskillie? Dend Herre Christus siger thill Phariseerne: Om Jeg uddriffuer dieffuelskab ved Beelzebul/ ved huem uddriffue Eders børn dem? Huilcke Ord almjndelige udleggis och forstaas aff alle Lærefædre/ end ochsaa aff D. Mart: Luthero sellff/ med salig 255 ihukommelsse/ om de Besuerere/ der mand haffuer kaldet Exorcister. Och effterdi dend Herre Christus ligner de Exorcisters uddriffuelssse med sin Egen/ saa at hand siger: de || samme Exorcister skulle bliffue de bespotteris dommere/ det er/ de skulle fordømme de bespottere/ idet de skulle vidne imod dem/ at de haffue uddreffuit dieffuelskab lige med dend Krafft och ingen anden/ end dend vor Herre Christus haffuer uddreffuitt medl.

Huo som nu her vill verre kiffactig och megit stride/ at de besuerere haffde dieris naffn der aff/ at de pleÿede att uddriffue dieffuelskab met besuerelssse/ da effterdi dend Herre Christus skiuder sig thill dieris Exempell/ lader det sig alligevell saa ansee/ som hand haffde brugit dend samme maade thill at uddriffue dieffuelskab/ som er/ med Besuerelssse/ der Exorcister hoss Jøderne pleie at bruge. Huad vilde vell de

Catexorcister der imod sige? haffde dieris mening saa megit Skin/ Gud hielp vell/ huor schulde de sprage och braske/ at ingen skulle kunde høre for dennom/ Och ingen skulde komme thill Ordzt/ eller høre nogidt for dieris store Skrig/ der de ellers maa medl skame slett verre dumme.

Men her offuer maa kiffue/ huo som kiffacktig er/ och som haffuer Løst thill at kiffue och trette mett unyttige Quinde klammer/ Jeg haffuer der slett ingen Lüst thill. Derfaare siger Jeg saa der till/ Effterdi dend Herre Christus haffuer ingen sønderlig/ stadig/ viss form och maade hafft/ || huercken i ord eller facter/ naar hand uddreff dieffuelskab/ dissligiste ochsaa ingen eyelig/ viss och snyderlig maade befalit at holde/ men haffuer brugit stundom disse/ stundom andre ord/ som mand maa see udi de Hellige Euangelisters Skriff/ saa kand mand deraff nock forstaa/ att der ligger icke stoor mackt paa nogen snyderlig form och Maade mett.

Huorpaa ligger der da mact? Suar. Der paa ligger dett altsamen/ at dett skeer ickon udi hans Naffn/ och aff hans Guddommelige Krafft och Macht. Thi saa vidner hand om sig sellff/ at hand udriffuer dieffuelen ved Gudtz finger/ det er/ ved dend Hellig Aandtz Guddommelige Krafft/ Saa thilsiger 256 hand och sine Discipler och alle som tro Marc.16. att de schulle udriffue dieffuelskab/ icke udi nogitt snyderligt Ordzt Krafft/ huad heller det heder Besuerre/ biude/ thilsige/ eller huorledis dett kand hede/ eÿ heller aff nogen Tegens eller Characteris Krafft. Men huor ved da? Aleene i hans Naffn: Thi saa liuder io foriettelssens Ord: I mitt naffn schulde de udriffue dieffuelskab.

Effterdi da dend Herre Chrifus fører ingen eÿelig och snyderlige viss maade naar hand udriffuer dieffuelskab/ huercken med Ord eller facter/ Eÿ heller haffuer hand befallit Apostlerne och Kircken nogit snyderligt at føre/ megit mindre || haffuer hand bunditt sin Mact/ der hand haffuer giffuet Kircken offuer dieffuelen thill nogit snyderligt Ord/ huad heller dett heder biude eller Besuere: Men thillagt hende alene gandske sit Naffn/ Och haffuer befalet Kircken saadan sinn Mact udi sitt Naffn at bruge imod dieffuelen/ med disse visse foriettelsser/ att saadan hans Mact skall altid arbeide och vere krafftig udi Kirckenn. Saa er det io en offuermaade stor fordristelsse/ at mand gjør en streng Regell udaff itt Exempell och frihedtz gierning/ och forskriffuer andre dend/ udi huilckett dog dend Herre Christus sellff/ med Apostlerne haffue ingen Regell eller maade hulditt/ Men megit mindre haffuer hand giffuett Kirckenn nogen streng Regell och biuditt eller befallit nogen tiid dend samme att føllge.

Men dett er mere thill besuering/ forargeligere och wldeligere/ om Mand besuarer och tager Samvittigheden thill fange dermet; Om mand kommer der med Spliid affsted iblant Tienerne udi Kircken/ Wenighed udi Embeditt och Skick/ och wnødde forargelsser aff Selffs villie/ iblant dett Menige Enfoldige folk: Och naar mand alligevell bliffuer offuervunden/ och saadan daarlighed och Vildfareisse offuerbeviist aff Gudtz ord/ att mand der offuer mett all Scham maa bliffue stum och tige/ att Mand dog icke vill vige/ || men bliffue varacktig mesl ondt forsætt och Traatz udi dend bekiente Vildfarelsse. Væ dennom/ ved huilcke saadan Forargelsse kommer.

257

Men dette er io dend rette Sandhed/ som alle Christelige Och Gudfrÿcktige Samvittigheder kunde bekiende och vidne.

Først at dend Herre Chrifus haffuer ingen snyderlig/ viss och stadig maade førtt eller hulditt/ huercken udi ord eller facter/ naar hand uddreff dieffuelskab.

For dett Anditt/ at hand haffuer eÿ heller forskreffuitt/ giffuett eller befallit sine Apostler och Kircken nogen snyderlig form eller Ord der de skulde bruge/ naar de uddreffue dieffuelenn.

For det Tredie/ at mand och ingen stedtz finder udi dend! Hellige Skriff/ att hand haffuer snyderlig skÿett dette ord Besuere/ Naar hand uddreff dieffuelen/ eller forbøditt Apostlerne och Kircken att bruge dett samme Ord naar de udriffue dieffuelenn.

For det fierde/ ligesom dend Herre Christus sellff haffuer ingen eÿelig/ snyderlig stadig maade och form brugitt udi ord eller facter/ naar hand uddreff dieffuelenn/ haffuer intitt hulditt udi Synderlighed/ eÿ heller nogitt skÿett/ Men haffuer hulditt dett dermett aldelis friitt. Saa haffuer hand eÿ heller forskreffuitt eller giffuett sine Apostler och Kircken (huilcken hand haffuer giffuett mact och befalning at udriff- || ue dieffuelskab udi hans Naffn) nogen snyderlig Maade och form/ med huilcke ord de skulde gjøre dett/ huilcke ord de skulde bruge/ eller huilcke de skuide skÿ/ Men haffuer ladet dennom det aldelis friitt/ som hand haffuer selff hulditt dett: at de skulle och maa udriffue dieffuelskab udi hans Naffn [...] och hans Befalning/ och aff hans mact.

In summa dend Herre Christus haffuer udi denne Sag ingen Eÿelig/ viss och snyderlig stadig Maade och form hulditt/ eÿ heller befallit att holde nogen/ men brugit dett for sig sellff aldelis friit/ och ladet lige saadan frihed ochsaa udi Kircken/ derhooss skall det och tilbørlig bliffue.

Men her begÿnde nu dett rette Morderaab/ der de raabe och skrige som saa høÿtt forsuerre att holde denne Exorcismum.

Først effterdi Exorcismus er udi sig sellff/ saadan en Ting/ der icke fornøden hører thill Daaben: hun giffuer hannom intitt om Mand holder hende/ hun tager hannotn och intitt fra/ 258 om Mand end icke holder hende/ men lader vere bortte. For dett Andett/ Effterdi der findis och ingenstedtz udi Evangelio/ att dend Herre Christus haffuer nogen tiid brugitt dett ord/ Besuere/ naar hand uddreff dieffuelskaff/ Men att hand strax sagde: Jeg biuder dig eller Jeg siger dig att du vdfarer etc: Huorfor vill Mand da ochsaa || icke lade Mig (siger denne skønne Aand) brtige saadan frihedl/ att Jeg enten maa udelucke dend Exorcismum/ som dend ting der icke er fornøden udi dend handell hooss Daaben; eller bruge de Ord ochsaa som dend Herre Christus haffuer brugitt? Huorfor forbiuder mand Mig de Ord/ der Christus haffuer brugitt/ och vill tujnge mig/ att Jeg schall bruge de Ord/ der dog Skrifften ingenstedtz omtaler att Christus eller Apostlerne haffue nogen tiid brugitt? Huorfor tager Mand mig min Christelige Frihedl fra/ och forbiuder Mig Gudtz ord/ och thuinger mig thill Menniskens Ord? Mett hues fleer Jodutt Skrig/ denne Aand ellers meere gjør/ thill at holde Mundene obne paa Folck mett/ och derimod tilstoppe øerne och hierterne.

Der thill suarer Jeg kaartelig och Enfoldelig saa: Kierre Broder/ Naar du bekommer dend Gaffue att udriffue dieffuelskaff/ for din Persone for dig sellff/ att du kand foruden dett almindelige Embede och Tieniste y Kircken udriffue dieffuelskaff: saa haffuer du och da dend frihedl/ och dett forbiudis dig icke udaff all Verden/ at du bruger der thill huad ord du vilt eller dig behager. Thi giffuer Gud dig gaffuen att udriffue dieffuelskaff/ saa giffuer hand dig och dend frihedl der till/ der du maatt bruge dig/ der in- || titt Menniske kand haffue Mact att forneckte dig/ eller att sette dig nogitt faare udi.

Men effterdi du icke haffuer eller bruger denne gaffue sellff for din Persone/ Men Kircken haffuer och bruger hende/ och du est dissemellom Kirckens Tienere/ huilcken hun haffuer befalett saadant Embede och gierning/ att du skall udrette saadant paa hendis Vegne/ Och uden Kirckens befalning och dett Embede der du haffuer aff Kircken/ maatte vell holde dig der fra/ och verre dett wbevarett/ ligesom ellers alle Andre privat Personer ochsaa gjøre.

259

Derfor effterdi du est udi denne Sag icke din Egen Mand sellff/ och frii; Men en Andens/ det er/ Kirckens Suend och Tienere/ icke er heller gaffuen och friheden din Persone giffuen aff Gudl/ men Kircken/ derfor staa icke diin frihedl hooss dig/ som er Suenden och Tierenen/ att du vilde gjøre nogitt herudi effter ditt egitt tücke; Men Kircken haffuer saadan en Rett och frihedl for sig/ att hun herudi maa sette Ord och maade/ der hun bruger thill saadan gierning; Men dog bør/ at du som hendis Suend och Tienere/ holder dig lydactig i Kirckens Tieniste effter hendis Viiss och Skick. ||

Gjør du nu dette/ da gjør du som en Tro och lydig Tienere bør/ Men gjør du dett icke och forackter/ forkaster/ fordømmer och bespotter Kirckens Viiss och Skick/ gjør dig en Skick for dig sellff: saa handler du icke alene som en wlydig Tienere/ imod Kirckens befalning och Schick/ der du schall tiene; Men du ackter och paa att verre Herre offuer Kirckenn/ thill att tage hinde staaltelig sinn frihed fra/ der hun haffuer aff Gudl/ och kaste hinde under dinn Villie/ att du schall verre hendis Herre/ och hun schall verre dig underdanig/ I dett du villt icke gjøre eller holde Dig underdanig effter dett som hun skicker aff Guddommelige Mactt och frihedl/ och haffuer befalett dig att holde/ Men hun skall lade dig skaffe med hendis Embeder och Gaffuer/ effter dinn Villie och behagelighedl/ der du dog haffuer huercken Embede eller gaffue aff dig sellff/ end och icke heller aff Gudl anderledis/ End formedeist Kirckens befalning och Kaldl.

Dett hører io Kircken thill baade Embede och gaffue thill att udriffue dieffuelskab/ ligesom dett Embede att døbe/ och att prædicke/ er hendis/ mett huess befalning/ maade och frihedl Gud haffuer giffuett Kircken huertt aff dem/ saa befa || ler hun det och sin Tienere: Och som hun befaler sine Tienere dett/ saa er de och schyldige at udrette dett.

Effterdi nu/ Kircken aff dend frihedl som hun haffuer aff Gudl/ forskicker att holde denne Exorcismi maade och form/ haffuer saa lang tud brugit dend Och haffuer kalditt och anammitt Dig icke thill en Herre/ at du schall tage hende sin frihed 260 fra/ kaste hende under dig sellff i Tienstactighed/ synderriffue hendes gode Skickelsser aff ditt stolte Sind/ fordømme och bespotte dem/ komme Spliid iblant de Andre hendis Tienere/ och igiennom dend gandske Menighed stoor suar forargelsse aff stedl: Men fast heller der till/ att du schalt vere hendis Ven och Tienere/ holde dig tro och lydactig i din Tieniste effter dend maade och Skick som hun haffuer och holder. Kierre huo est du da/ att du vilt legge dig dend høyhed till/ der icke er din/ men en Andens/ och som vilt gjøre dig thill en Herre offuer dend/ hues Suendl och Tienere du skulde vere? Hui opvecker du Wenighed i Kirckens Skickelsser/ Spliid iblant hendis Tienere och saa stoor forargelsse hooss huer Mandl? Dett kand her slett intett hielpe dig/ att du saa lenge och megitt villt raabe derom och Hage/ att Mand vill nøde och thuinge dig || till att du skalt imod din Samvittighedl forlade dett ord Biude/ huilcket Christus och hans Apostler haffue brugitt/ Och der imod/ bruge dett ord Besuerre/ dett de icke haffue brugitt.

Thi først/ saa megit som begge de Ord/ Biude och Besuerre er anrørende/ ligesom ingen kand neckte och imodsige/ at dend Herre Christus mett Apostlerne haffue brugitt dett ord/ naar de uddreffue dieffuelskaff/ Jeg biuder Dig/ Jeg siger dig det rett: Saa kand och ingen modsige eller neckte/ att Gud dend hellig Aand haffuer brugitt dett ord Besuere i dend hellige Skriff/ lige i dend forstand och mening/ som dett bruges aff Kircken udi Exorcismo!

Derfor kierre Broder gjør du ickon Kircken stoor Vold och Wrett/ att du giffuer hende Sköld for/ att hun vill forbiude Dig Guds ord/ och trenge dig thill Menniskens ord/ Thi dett er io noch beviist.

Først att dett ord/ Besuere/ er io saa vell Guds ord/ som det ord/ Biude: wden saa vaare/ att Gud dend Hellig Aand haffde icke talitt ved Mosen och Propheterne/ Och dett som Moses og Propheterne haffue skreffuitt/ schulde icke sandelig verre Guds ord.

For dett andett/ saa er dett io och beviist/ att Kircken er 261 icke || bunden thill noge Eeylig/ viss och snyderlig maade och form udi ord naar hun uddriffuer dieffuelenn/ Men att hun haffuer good frihed och mackt thill att bruge de ord/ som ellers brugis i Skrifften/ som hende behage.

For dett tredie er beviist/ at ingen Kirckens Tienere haffuer frihedl och Mact udi sitt befallitt Embede/ att raade Efftersom hannom behager; Men er schyldig och plictig at tienne Kircken som sin frue/ effter dend Viiss och Skick/ som hun bruger och øffuer. Thi Gud haffuer kast Tienerne udi dieris Tieniste under Kircken/ och vill slett intett/ att de skulde sette sig op mod hende/ Och siden smøcke och skiule dieris gienstridige Eegensindighedl mett hans Ord. Thi om hand vilde her udi haffue hulditt en snyderlig maade och form/ da haffde hand och sellff huldjtt saadan form/ och befallit Kircken att holde dend udi ligesaadan Skick. Men effterdi hand haffuer intet saadant giortt/ men ladet Kircken dett aldelis friitt/ Och sellff hulditt dett friitt/ saa vill hand och att Kircken schall verre i denne Sag fri/ Och Tienerne schulle verre hende underdanige och lydige.

Derfor er dett ickon slett intett/ i huad der opdicktis och vendis fore/ om Samvittighedtz besuarung/ thi hand skalt rette sin Samvittighed aleniste oc allevegne effter Gudtz ord/ och ingelunde eff- || ter sin egen Villie/ gode tücke och daarlige hoffuitt; Thi der kand ingen Samvittighed bliffue besuaritt der udi/ naar hun icke bliffuer tuingt thill att handle Aabenbarlig imod Gudtz ord/ imod Troen/ eller imod Kierlighedl.

Vdaff disse ting skeer her slett intett/ naar Mand udi Exorcismo bruger det ord/ Besuere/ (och icke det ord/ Biude) effter Gud haffuer icke befallitt dette/ och icke forbødit det anditt/ men ladit dem baade frii/ dersor kand det och icke verre imod Troen/ at mand bruger huilcket mand vill/ effterdi de ere begge frii. Men naar mand vill holde det ene/ ligesom fornøden/ och ingelunde holde dett anditt/ ligesom Sünd och urætt/ Item/ naar mand aff Egensindighedl forkaster/ fordømmer och bespottet det Kircken aff frihedl haffuer skickett och holder/ saa at Mand der offuer kommer wenighedl och 262 Spliid aff sted i dend almindelige Embedis Skick/ iblant Tienerne/ och forargelsse iblant enfoldige Leeg folck/ dett er imod Gudtz ord/ imod Troen/ imod dend hellige frihed/ imod Kierlighed/ och omsier Samvittigheden i dett allerhøieste thill Besuarung.

Huo som nu saadant gjør/ Och icke aleniste gjør sig ingen Samvittighed der offuer/ Men vill endochsaa undskylde och forsuare en saadan mangfoldig och stoor och suar Sünd/ meb sin optenckte Sam- || vittighedtz Skiull/ dend samme kand neppelig haffue en bedre Samvittighedl end Herodes haffde/ der tenckte sig at haffue en storre Besuarung der offuer/ om hand icke skulde holde dend hoore/ dend snyderlig soorne Eed/ end at hand lod ihiesla dend hellige uskyldige Mand Johannem Baptistam.

Och her mett vill Jeg nu och haffue suaritt thill det anditt argumente/ Och haabe att alle forstandige Christne/ bliffue saa langt tindervisde/ at de skulle vell forstaa/ Effterdi dend Herre Christus haffuer ingen Eygelig/ viss och snyderlig maade hulditt i ord och gierninger/ naar hand uddreff dieffuelskab/ ey heller befallit Kircken at holde: Men ladit Kircken saadant haffue friit/ som hand och sellff haffuer brugit det friitt: Att Kircken thilstædis/ och tilbørlig/ saadan sin frihedl/ Och bliffuer udaff enhuer/ snyderlig aff hendis Egne Tienere uplockitt och wbespottitt.

Endelige skulle Jeg vell ochsaa suare thill det som nogle och vende for udi denne Sag/ som er: At besuere dieffuelen item/ at gjøre Kaarssens Tegen eller Character/ det skulde vere en Troldom och hockleri. Endog det er icke vært/ att Mand skalt suare der thill/ dog vilde Jeg kaartelige der thill saasige:

Først/ saa langt som Besuereissenn er anrørende/ er der thill || nock tilforne aff Gudtz Ord beviist/ at Kircken gjør saadant icke anderledis/ end aff Guddommelige befalling och Mact/ som hun och aff lige dend samme Befalling och Mact/ prædicke/ døber/ beder/ och anditt mere gjør.

Nu/ ligesom dieffuelen der och vill vere en Gud/ och haffue 263 och regiere sin Kircke: opvecker udi dend samme sin Kircke falsk Lærdom/ falske optenckte sacramenter/ och de rette sande sacramenters forderffuelige Vanbrug/ falsk Affgudiske Gudtz thieniste/ saa gjør hand och øffuer ochsaa der udi falske opdickte Tegen och Wnder/ baade ved Besuereissenn och andre Maader/ Och endog at saadant er idel falsk fordømmelige dieffuels gierninger/ Saa smøcker hand dem dog med Gudtz hellige naffn/ och vill att mand schall holde och ære dem for idell hellig Guddommelig Sandhedl Och for rett skaffne Gudtz tienister/ Vnder och gierninger.

Nu/ ligesom udi dend Herris Christi Kircke/ det rette prædicke Embede/ de rette och sande Sacramenters rette Brug/ och dend rette sande Bønn/ mett alle andre retskaffne och sande Gudtz thienister och Skick/ bør icke fordi att forkastis eller fordømmis/ att dieffuelenn udi sin falske fordømde Kircke fører ligesaadane

Embeder och gierninger/ Och pryder dem falskelig med Gudtz naffn/ saa schall och dend rette dieffuelens || Besuerrelsse/ der dend rette sande Gudtz Kircke bruger aff Gudtz befaling i Gudtz naffn och aff Guddommelige mact (som thilforne beviist er) icke heller fordømmis eller bespottis.

Mand veed to vell huad forskell der er imellom Troldfolckis dieffuels gierninger/ Och imellom de sande gierninger och Krafftter der Gud bedriffuer och øffuer i sin Kircke/ ved sitt egitt ord/ Aand och Naffn/ med huilcke dend Guddommelige Sandhedl bevisis/ Och Troen stadfestis i de udvaldis hierter/ Och imellom de krafftige Vildfarelsser och falske tegen/ med huilcke dieffuelen frister och forsøger de udvalde/ och tuert imod forfører og forhærdet de Wgudelige io lenger och meere udi større och dýbere Vantroens Mørck och Blindhedl.

Dieffuelens Troldoms gierning/ eller Troldfolckis dieffuels gierning/ haffue ingen Gudtz befaling eller foriettelsses/ de skee eÿ heller slett och rett i Gudtz naffn och formedelst hans Ord och hans Krafft/ men haffue mange andre fortuilede thillsett: Och endog Gudtz Naffn/ och nogle hellige Ord aff Sfrifften bliffue derhooss indførde med/ saa skeer dog saadant 264 icke udi rett Gudelig brug/ icke vor Herre || Gud thill ære/ men ickon thill Spott och forsmædelsses/ icke skeer det heller nogit Menmske thill gaffn/ trøst och Salighedl/ Men ickon alle Mennsker thill forblindelsses och forførelsses i Evige fordømmelsses och forderffuelsses:

Men huad Kircken gjør/ det gjør hun aff Gudtz befaling/ udi hans hellige Ord/ Naffns och Aandtz Krafft/ Gud offuer allt thill ære/ och alle Mennische thill nytte/ trøst/ hielp och Salighedl/ som och Exorcismus udi dend handell hooss Daaben skeer for intet andit/ end dett/ for hues dend hellige daab er indsett aff dend Herre Christo sellff/ och bliffuer giffuen: Som thilfor udi dend handels forklaring er nock thilkiendegiffuet.

Derfor er dett ickon idell gruelige och bespottelige Ord/ icke alene imod Exorcismi eller Besuerelssens guddommelige gierning i sig sellff/ Men ochsaa imod dend hellige Daab/ imod Kircken/ imod hendis Embede/ imod Gud och dend Herre Christo sellff/ at mand schender och spotter dend Exorcismus hooss daaben/ som en Troldom/ eller ligner hende ved nogen Troldom. Huad det nu er for en Aand det gjør/ lader Jeg huer Christen skelle och dømme.

Menn att dette endnu ydermere spottis/ at mand udi dendl || handell hooss Daaben ochsaa gjør dett hellige Kaarssis Tegen offuer dend som schall døbis/ er och lige itt Støcke aff dend samme Aandtz Hellighedl.

Dend fromme Aand veed det alt saare vell/ at Kircken bruger ingelunde saadant Kaarssens tegen i saadan maade/ som Troldfolck pleier at bruge dieris fortuilede Character och Tegenn.

Kircken haffuer udi alle handeler/ icke alene i Ord/ Men ochsaa i facter sine sønderlige Maader och forme/ som/ att falde paa knæ udi Bønen/ opløffter Henderne/ legge dem sammen/ slar sig for Brøstitt/ Tager aff hoffuedit/ att giffue der med ydmÿghedl/ brendende begiering/ oc Andre hiertens affecter thilkiende. Saa haffuer hun och udi andre handeler/ andre facter/ som udi Absolutione/ Coafirmatione och 265 ordinatione/ at legge hender paa en Anden/ thill it tegen och Vidnisbyrd/ Att det som loffuis och thilsigis hannom ved Gudtz Ord/ skall sandelige vederfarts/ och giffuis hannom sÿnderlig.

Vdi saadan maade brugis och det Kaarssens Tegen udi dend handel hooss Daaben/ icke som en Character/ der haffuer sin sÿnderlige Krafft och udretteisse aff sig sellff/ megit mindre der || giffuer Daabssens Sacramente/ eller och hannom som skall døbis/ nogen Krafft/ Men aleniste till at giffue thilkiende och paaminde om Troen/ att dend eniste sande Gudtz bekiendelsses/ som er Gud vor kierre Herris och kierre Freisseris Jesu Christi Fader; hutlcken Jesus Christus som er kaarsfest for Oss/ udi hues Naffn och Befaling alt det anditt skeer/ som ellers bliffuer talit och giortt udi den action och Sacramentis handell.

Saa bruge ochsaa dette Kaarssens Tegen de som Tro/ udi alle andre gierninger och Sager der de omgaas med/ huad heller det er at æde/ dricke/ legge sig at soffue/ staa op igienn/ Och huad de ellers begÿnder/ At de giøre Kaarssens Tegen for sig/ icke for dend Schÿld/ at saadanne Tegen udi sig sellff enten skall verre en Gudtz Tieniste/ Eller haffue eller giffue nogen Krafft udi sig sellff: Men alene for en ihukommelsses och Betenckelsses om vor Herre och Frelssere Jesti Christo/ ved huess død/ som hand leed for Oss paa itt Kaarss/ all dend Ting der vi omgaas med legomlig och Aandelig er giortt Oss saligt och velsignett: thill huess idelig ihukommelsses och betenckelsses S. Pavlus formaner alle Christne Coloss. 3. Altt dett I giørre Enten med Ord eller gierninger/ det giører i dend Her- || ris Christi Naffn/ och tacker Gud formedelst hannom.

Kortelige/ der meenis oc giffuis thilkiende med Kaarssens Tegen udi dend handell/ intit andit end det samme/ som ellers dend gandske handell mett Daaben endelige paaacter och handler. Men der ere alle Ord och gierninger baade udi dend handell/ och i Sacramentit/ der till meent och acktede/ Att det arme Menniske som schall døbis kunde faa Sÿndernis forladelsses och det Evige Liiff/ formedelst dend kaarsfeste Gudtz 266 Sønn Vor Herre Jesum Christum: thil huilcken kaarsfeste Gudtz Sønn Mand viser ochsaa med dette Kaarssens Tegen. Derfor kand saadanne facter udi dend handell icke bespottis aff nogen/ uden aff dem/ som ere Gudtz Søns fiender.

Och her med vill Jeg haffue suaritt de groffue wforstandige och Rasende Raabere/ som spotte vore

Kircker och dieris Christelige Brug och Ceremonier/ Och sige at vi haffue ingen rette Kircker/ ey heller rene Skickelsser der udi/ Men vi driffue allehonde høckleri der udi/ Och lide megen Phariseiske Surdey/ Effterdi vi holde endnu Exorcismum hooss Daaben/ och gjøre Kaarssens Tegen offuer dend som døbis etc.

Vden tuill oprøris de der till aff ingen anden Aarsage/ end || effterdi de derforuden ere udi sig sellff groffue wlærde Companer/ at de ville der med gjøre sig itt Naffn och Anseelsse/ om de sortale och laste andre dieris Gierninger/ der de dog intitt forstaa. Men saadane groffue Companer skullde icke verre Kircke Tienere/ Men Suinetienere.

Endelig skall och huer vide/ att Jeg vill saa haffue vore Christelige Kirckers Brug och Skick/ som vi dennom sedvanlige pleÿe att holde/ fordagtingett och forsuarett: Att Jeg dog alligevell icke fordømmer eller forkaster andre Christelige Kirckers sedvanlige Brug och Skick/ ligesom de der skulle vere wrette/ Och icke burde att holdis/ fordi de icke i alle maade/ effter udvorttis maade och form ere lige med vore. Som der er och icke tuill paa/ att saadane Christelige Kircker icke heller fordømme och forkaste vore Brug och Skick som vrang och wrette for saadan Wlighditz Skÿlld.

Men imod dennom haffuer Jeg skreffuitt dette/ som her udi vore Kircker udaff løse Sind och fordristelsse/ haffue begÿnt att spotte och fordømme vor Christelig Brug och Skick/ till att opvecke Spliid iblant Kirckens Tienere/ Och stoor forargelsse iblant dett Menige folck: huilckett ingelunde bør att lidis udi nogen Kircke/ i huad som helst for Brug och Skick || de end haffue/ alleniste att de io icke ere imod Gudtz Ord Och dend Herris Christi indskickelsse.

Gudl vor kierre Herris Och Frelsseris Jesu Christi Fader/ 267 som er all fredtz och Enighditz Gudl / regierre och leede vore
och alle sine Kircke Tieners hierter formedelst sinn Hellig
Aand/ Att vi kunde udrette Och fÿllistgjørre vortt Embede
Och Tieniste Trolige Och thill Gaffns udi fred och
Enigheds/ effter hans Befalning och Villie/
thill sitt hellige Naffns ære
och Kirckens Saligheds/
Amen.